

O'ZBEK MUSIQA SAN'ATIDA SUN'IY INTELLEKT FENOMENI: QO'SHIQNING MUSIQIY VA POETIK XUSUSIYATLARI (DLEJning "Bugunni chidab o'tayotgan senga" qo'shig'i misolida)

Mashrab Muxammadiev

*O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti
magistri*

mashrabmuhammad@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada sun'iy intellekt texnologiyalari vositasida yaratilayotgan zamonaviy o'zbek tilidagi bir qo'shiqning musiqiy-badiiy xususiyatlari tahlil qilindi. Tadqiqot ob'ekti sifatida DLEJ loyihasi tomonidan taqdim etilgan "Bugunni chidab o'tayotgan senga" qo'shig'i tanlandi. Tadqiqotda sun'iy intellekt yordamida yaratilgan musiqiy asarlarda matn, vokal intonatsiyasi, melodik qurilish, ritm, tembr va aranjirovka munosabatiga e'tibor qaratiladi. Shuningdek, asarda o'zbek tilidan foydalanish bilan o'zbek milliy musiqiy uslubining namoyon bo'lishi o'rtasidagi farq masalasi ko'rib chiqildi. Tahlil natijasida sun'iy intellekt tomonidan yaratilgan qo'shiqni faqat texnologik mahsulot sifatida emas, balki raqamli musiqiy ijodning yangi shakli sifatida o'rganish zarurligi asoslandi.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, generativ musiqa, o'zbek qo'shig'i, musiqiy ijod, raqamli musiqa.

Abstract. This article analyzes the musical and artistic features of a contemporary Uzbek song created using artificial intelligence technologies. The song "Bugunni chidab o'tayotgan senga", presented by the DLEJ project, was selected as the research object. The study focuses on the relationship between text, vocal intonation, melodic structure, rhythm, timbre, and arrangement in music generated by artificial intelligence. Furthermore, the issue of the distinction between the use of the Uzbek language and the manifestation of the Uzbek national musical style within the work is examined. As a result of the analysis, it is substantiated that a song created by artificial intelligence should be studied not merely as a technological product, but as a new form of digital musical creativity.

Keywords: artificial intelligence, generative music, Uzbek song, musical creation, digital music.

So'nggi yillarda sun'iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi musiqa ijodiyotining shakl va mazmuniga ham sezilarli ta'sir ko'rsata boshladi. Ilgari musiqiy asar yaratish jarayoni asosan bastakor, shoir, aranjirovkachi va ijrochining bevosita ijodiy faoliyati bilan bog'liq bo'lgan bo'lsa, generativ sun'iy intellekt texnologiyalarining ommalashuvi natijasida mazkur jarayonda algoritmlar ham faol

ishtirok etmoqda. Bugungi kunda sun'iy intellekt nafaqat musiqiy fon yoki alohida melodik parchalar, balki matn, vokal va aranjirovkani o'z ichiga olgan yaxlit qo'shiqlarni ham shakllantirish imkoniyatiga ega.

Bu jarayon o'zbek musiqiy madaniyati uchun ham yangi tadqiqot masalalarini yuzaga keltirmoqda. Xususan, sun'iy intellekt tomonidan o'zbek tilida yaratilayotgan qo'shiqlarda milliy musiqiy tafakkurning qay darajada aks etishi, til va musiqiy intonatsiya o'rtasidagi munosabat, an'anaviy musiqiy belgilarning raqamli muhitda qayta ishlanishi kabi masalalar alohida e'tiborni talab qiladi.

Generativ musiqa sohasidagi zamonaviy tadqiqotlarda ham sun'iy intellekt yaratgan asarlarning shakli, garmonik, matniy va uslubiy xususiyatlarini empirik tahlil qilishga qiziqish ortib bormoqda. Ayrim tadqiqotlarda Suno va Udio kabi generativ platformalar yordamida yaratilgan musiqiy asarlarning musiqiy shakli va garmonik tuzilishi tahlil qilingan. Bu yondashuv sun'iy intellekt musiqasini faqat texnologik hodisa sifatida emas, balki musiqashunoslik nuqtai nazaridan ham o'rganish zarurligini ko'rsatadi.

O'zbek musiqiy muhitida esa mazkur masala yanada murakkab xususiyatga ega. Chunki "o'zbekcha qo'shiq" tushunchasi faqat matnning o'zbek tilida bo'lishi bilan cheklanmaydi. Uning mazmunida milliy poetik tafakkur, intonatsion xususiyatlar, ritmik modellar, ijro uslubi, cholg'u temblari va milliy musiqiy xotiraning boshqa elementlari ham ishtirok etadi.

Mazkur maqolada ana shu muammoni muayyan musiqiy material asosida ko'rib chiqish maqsad qilindi. Tadqiqot ob'ekti sifatida DLEJ loyihasining YouTube platformasida sun'iy intellekt bilan bog'liq kontekstda taqdim etilgan "Bugunni chidab o'tayotgan senga" qo'shig'i tanlandi. Qo'shiqning nomi ham tadqiqot uchun muhim semantik nuqta hisoblanadi. U o'zbek tili tabiatiga ko'ra ancha g'aliz bo'lsa-da, tinglovchiga bevosita murojaat shaklida qurilgan bo'lib, sabr, ruhiy qo'llab-quvvatlash va emotsional tasalli g'oyalarini anglatadi. O'zbek tilida mazkur iborani mazmunan "Bugunni sabr bilan o'tkazayotgan senga" tarzida talqin qilish mumkin.

Murojaatning ikkinchi shaxsga qaratilgani asarga shaxsiy xarakter beradi. Qo'shiq ommaviy tinglovchiga murojaat qilsa-da, lirik muloqot "men va sen" munosabati asosiga quriladi. Shu xususiyat uning emotsional ta'sirini kuchaytiradi. Tinglovchi o'zini umumiy auditoriyaning bir qismi sifatida emas, balki qo'shiqdagi murojaatning bevosita adresati sifatida his qilishi mumkin.

"Bugun" va "chidab o'tmoq" komponentlari ham semantik jihatdan e'tiborga molik. "Bugun" so'zi vaqtning cheklangan bir qismini anglatga, "chidab o'tmoq" bir holatni yengib o'tish, sabr qilish va qiyinchilikni vaqtinchalik jarayon sifatida qabul qilish ma'nolarini ifodalaydi. Natijada qo'shiq sarlavhasidayoq ruhiy qo'llab-quvvatlash intonatsiyasi shakllangan.

Bu xususiyat generativ musiqa uchun ham qiziq ahamiyatga ega. Chunki zamonaviy matndan-musiqaga generatsiya tizimlari musiqiy material bilan birga muayyan emotsional kayfiyatni ham shakllantirishga harakat qiladi. Demak, mazkur asarda matn va musiqiy ifoda o'rtasidagi muvofiqlikni o'rganish sun'iy intellektning emotsional mazmunni musiqiy shaklga aylantirish qobiliyatini baholash imkonini beradi.

Asarning muhim jihatlaridan biri uning o'zbek tilida taqdim etilganidir. Biroq qo'shiqning o'zbek tilida bo'lishi uni avtomatik ravishda milliy musiqiy uslubga mansub qilib qo'ymaydi. Bu yerda ikki alohida tushunchani farqlash zarur: lingvistik lokalizatsiya va musiqiy-madaniy lokalizatsiya.

Lingvistik lokalizatsiyada xorijiy yoki universal mazmun muayyan tilga o'giriladi yoki shu tilda generatsiya qilinadi. Musiqiy-madaniy lokalizatsiya esa melodiya, ritm, lad, ijro uslubi, tembr va aranjirovkaning muayyan milliy musiqa an'analari bilan bog'lanishini nazarda tutadi.

Shu nuqtai nazardan "Bugunni chidab o'tayotgan senga" asarini tahlil qilishda asosiy savollardan biri quyidagicha ifodalanishi mumkin:

Sun'iy intellekt o'zbek tilidagi matnni musiqalashtirar ekan, o'zbek musiqiy tafakkuriga xos intonatsion va uslubiy xususiyatlarni ham qayta yaratadimi yoki universal ommabop musiqa modelini saqlab qoladimi?

Bu savol zamonaviy generativ musiqa tadqiqotlari uchun muhimdir. Ayrim tadqiqotlarda generativ tizimlar muayyan madaniy va til muhitlarida bir xil darajada ishlamasligi, ma'lum tillar va musiqiy an'analarning modellarda ko'proq yoki kamroq ifodalanishi mumkinligi ta'kidlangan.

Asar sarlavhasidagi ruhiy tasalli mazmuni uning ehtimoliy musiqiy estetikasini ham belgilab beradi. Bunday mazmundagi qo'shiqlarda musiqa odatda dramatik keskinlikdan ko'ra ichki kechinma, mulohaza va ruhiy yaqinlikni ifodalashga xizmat qiladi.

Shu nuqtai nazardan mazkur asarni tahlil qilishda musiqaning emotsional dinamikasiga alohida e'tibor qaratish lozim. Xususan, vokalning qay darajada hissiy yoki ekspressiv ekani, musiqiy frazalarning takrorlanishi, dinamik o'zgarishlar va aranjirovkaning qo'shiq mazmuniga munosabati muhim ahamiyat kasb etadi.

Bu yerda sun'iy intellekt yaratgan musiqaning o'ziga xos xususiyati ham ko'rinadi. Generativ tizimlar ommabop musiqaga xos shakli va emotsional modellarni qayta ishlab, tinglovchiga tez anglashiladigan kompozitsion tuzilmalarni hosil qilishi mumkin. 2026-yildagi tadqiqotlarda Suno va Udio yaratgan musiqalarning shakl va garmonik xususiyatlarini ma'lumotlarga asoslangan usullar bilan tahlil qilish imkoniyati ko'rsatilgan.

Shu sababli mazkur qo'shiqni faqat "SI yaratgan qo'shiq" sifatida emas, balki generativ musiqa modellari orqali shakllangan zamonaviy ommabop musiqa namunasi sifatida qarash maqsadga muvofiq.

Shuning uchun SI yaratgan o'zbekcha qo'shiqni baholashda "milliy cholg'u bor yoki yo'q" degan sodda mezon o'rniga kompleks yondashuv talab etiladi. Agar asarda o'zbek tili qo'llanilsa-yu, musiqiy material asosan global pop-musiqa modellariga tayansa, bunday asarni milliy tildagi global generativ pop-musiqa sifatida tavsiflash mumkin. Aksincha, agar milliy intonatsiya, ritm, tembr va ijro usullari ham organik ravishda ishtirok etsa, uning milliy uslub bilan aloqasi kuchliroq bo'ladi.

Bu farq sun'iy intellekt sharoitida milliy musiqiy identiklikni o'rganish uchun muhim ahamiyatga ega. Chunki algoritmning "o'zbekcha qo'shiq" yaratishi bilan uning "o'zbek musiqiy tafakkuri"ni ifodalashi bir xil hodisa emas.

"Bugunni chidab o'tayotgan senga" qo'shig'i misolida generativ musiqaning bir muhim xususiyatini ko'rish mumkin: sun'iy intellekt musiqiy ijodda til, matn, vokal

va aranjirovkani bir butun mahsulot sifatida shakllantirish imkoniyatini kengaytirmoqda. Shu bilan birga, mazkur mahsulotning milliy musiqiylik darajasini baholashda til omilini musiqiy uslubdan ajratib qarash talab etiladi.

Demak, sun'iy intellekt yaratgan o'zbekcha qo'shiqni musiqashunoslik nuqtai nazaridan tadqiq etishda asosiy e'tibor "bu qo'shiqni inson yaratganmi yoki mashina yaratganmi?" degan savolga emas, "generativ texnologiya milliy musiqiy tajribani qanday qayta ifodalaydi?" degan savolga qaratilishi maqsadga muvofiq.

Zero, generativ texnologiyalar milliy musiqiy an'analarni ifodalashida madaniy kontekst masalasi alohida ahamiyatga ega. Zamonaviy tadqiqotlarda turli madaniy an'analari va tillarning generativ musiqa tizimlarida bir xil darajada aks etmasligi, ayrim hollarda global ommabop musiqa modellarining ustunligi kuzatilishi mumkinligi ta'kidlanadi. Shu nuqtai nazardan o'zbek musiqasiga nisbatan SI modellarining imkoniyatlarini alohida o'rganish kelgusi tadqiqotlarning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lishi mumkin.

Kelgusi tadqiqotlarda o'zbek tilida yaratilgan SI-qo'shiqlar korpusini shakllantirish, ularning melodik konturi, ritmik modeli, lad-tonal xususiyatlari, vokal artikulyatsiyasi va tembr tarkibini kompyuterli musiqashunoslik usullari orqali tahlil qilish maqsadga muvofiq. Bunday yondashuv o'zbek milliy musiqiy identikligining generativ texnologiyalar muhitida qanday o'zgarayotganini empirik asosda tadqiq etish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Dalmazzo, D., Vila, L. C., Casini, L., et al. (2026). Data-Driven Analysis of Musical Form and Harmonic Structure in AI-Generated Popular Music: A Case Study with Suno and Udio. Transactions of the International Society for Music Information Retrieval. <https://doi.org/10.5334/tismir.348>
2. Tang, S., & Sun, Y. (2026). Generative artificial intelligence in music education and creativity: A review of current developments and future directions. International Journal of Systematic Innovation.
3. Асекретов О.К., Борисов Б.А., Бугакова Н.Ю. и др. Современные образовательные технологии: педагогика и психология: монография. — Новосибирск: Издательство ЦРНС, 2015. — 318 с. <http://science.vvsu.ru/files/5040BC65-273B-44BB-98C4-CB5092BE4460.pdf>
4. Белогуров А.Ю. Модернизация процесса подготовки педагога в контексте инновационного развития общества: Монография. — М.: МАКС Пресс, 2016. — 116 с. ISBN 978-5-317-05412-0.
5. Габитова А. Минимализм в музыке Т., 2007.
6. Когоутек Ц. Техника композиции в музыке XX века М., 2015.
7. Назайкинский Е. Жанр и стиль в музыке — М, 2003.